

LÁSZLÓ RÉKA

Olaszország bevándorlás-politikája a 21. században

Vincenzo Cesareo (ed.): *The Eleventh Italian Report on Migrations 2005*. Milano, Polimetrica, 2006.

Olaszországban a 21. század fordulója óta a fokozódó migrációs nyomás hatására a bevándorlás a politikai és tudományos élet egyik központi kérdésévé vált. A fokozatos, de mind intenzívebbé váló bevándorlást igazolják a számadatok is: míg 1970-ben a külföldiek száma a 150.000-et sem érte el, 2000-re megtízszereződött ez a szám, 2006-ban pedig a 2002-es nagy amnesztiahullám eredményeként az Olasz Statisztikai Hivatal (ISTAT) pedig 2.670.514 külföldit tartott nyilván. Az olasz bevándorlás másik sajátossága rendkívüli heterogenitása, amelyet az is mutat, hogy a közoktatásban résztvevő külföldi kiskorúak között 194 ország állampolgárai találhatók meg.

Ezen új és nem kevés kihívást jelentő jelenségek hatására tudományos kutatások százai indultak el mind az olasz egyetemeken, mind magánalapítványok és kutatóintézetek munkaközösségeiben. E kutatások eredményei, köztük is elsősorban a referenciamunkának számító Caritas és Migrantes Alapítványok által megjelentetett *Immigrazione. Dossier*

Statistico évkönyv,¹ minden esetben széles nyilvánosságot élveznek, és politikai napirend-alakító hatásuk is van.

Az itt bemutatott Jelentés a milánói székhelyű és a Lombardiai Megyék Takarékszövetkezete által formálisan 1991-ben életre hívott Cariplo Alapítványból kinőtt Fondazione ISMU-Iniziativa e Studi sulla Multietnicità kiadványa.² A saját Dokumentációs Központot is fenntartó alapítvány immár 11. alkalommal jelenteti meg a vele együttműködő kutatók, illetve a Lombardia tartomány és az ehhez tartozó megyék szakosított szervei (Osservatorio Regionale per l'integrazione e la multietnicità, Osservatori Provinciali sull'immigrazione) kutatómunkájának eredményeit. A 2002 óta az olasz nyelvű jelentés mellett angol nyelvű rövidített kiadással jelentkező kötetnek éppen az az egyik legfőbb eredménye: nyit a nemzetközi olvasóközönség felé, és legalább részben ismerteti a nyugat-európai trendektől meglehetősen eltérő dél-európai bevándorlás sajátosságait, illetve a fogadó társadalmaknak a bevándorlás jelentette kihívásokra adott válaszait. Sajnos, a rövidítésnek áldozatul esett két teljes fejezet (az eredeti olasz kiadásnak majdnem a fele) és olyan érdekes tanulmányok, mint az olaszországi iszlámmal, a bevándorlás témájában igen aktív harmadik szektorral és az olasz, illetve európai külpolitika számára is szimbolikus jelentőséggel bíró, az afrikai bevándorlás első számú tranzitországaként nemzetközileg nemrég rehabilitált Líbia szerepével foglalkozó írások.

Ettől eltekintve, az ISMU által kiadott évkönyvet olvasva vegyes érzések támadnak a recenzensben: mindenekelőtt egy évkönyvvel szemben jogos igény az adatok frissessége. Ezt az igényt, valószínűleg önhibáján kívül, ez a kötet már nem tudja biztosítani, amennyiben időközben maga is ISMU is már megjelentette a 2006-ra vonatkozó új olasz nyelvű évkönyvet. Az olasz migrációs helyzettel most ismerkedő olvasónak ennek ellenére hasznos alapozó olvasmány lehet, mivel az elmúlt egy évben a bevándorlás, illetve az integráció terén a korábbi években kirajzolódó trendek folytatódtak, a változás a számadatokban állt be inkább. Ezt megerősítendő megállapíthatjuk, hogy a tanulmányok egyértelműen tudományos igényűek, több forrásból származó, illetve terjedelmileg is jelentős adatmennyiséget dolgoztak fel és értelmeztek, illetve az országos statisztikai

¹ Legutóbbi kiadás *Immigrazione. Dossier Statistico 2006*. XVI Rapporto, kiadja Caritas/Migrantes.

² Az alapítvány honlapján megtalálhatóak további kiadványaik: <http://www.ismu.org/default.php?url=http%3A//www.ismu.org/>

adatok, valamint nemzetközi és olasz kutatások mellett támaszkodtak az intézet által elsősorban Lombardiában folytatott kutatásokra is.

Az évkönyv tanulmányaiban visszatérő téma a 2005 őszi párizsi külvárosi zavargások értelmezésének kísérlete, illetve annak elemzése, hogy mennyiben tekinthető relevánsnak ez a probléma Olaszország számára. Vincenzo Cesareo, a kötet szerkesztője a 2005-ös évet a hagyományos integrációs modellek krízisévének tekinti, amelyre a multikulturalizmus kudarca után egyedül a közösségek közötti kommunikációt szorgalmazó interkulturalizmus adhat érvényes választ. Különösen haszonnal forgatható az olaszországi bevándorlási trendekről átfogó képet alkotni kívánók számára a Gian Carlo Blangiardo által írt *Foreigners' Presence in Italy* (A külföldiek jelenléte Olaszországban) című tanulmány, amelyben a szerző összefoglalja az olaszországi bevándorlás legfontosabb jellegzetességeit (pl. nemek egyensúlya/női migráció, szabálytalanul tartózkodók aránya, főbb etnikai csoportok, földrajzi eltérések stb.). Itt emelendő ki, hogy az olaszországi bevándorlók között a román állampolgárok immár a második legnagyobb közösséget alkotják az ISMU által becsült 437.000 fős létszámukkal.³ A jelenleg is érvényben lévő sokat vitatott, betérjesztői után ún. Bossi-Fini-törvényként emlegetett 2002. évi 189-es törvényhez benyújtott módosító javaslatokat tárgyalja Ennio Codeni *Laws and Regulations* (Törvényi szabályozások) című tanulmányában, illetve bemutat két vitát kiváltott jogesetet. Az első a Venetói Közigazgatási Bíróság azon 2005. március 22-i ítélete, miszerint az osztálytermekben jelen levő keresztieknek nem vallási, hanem oktatási funkciója van, történelmi, kulturális jelentéseket a szabadság, egyenlőség és tolerancia, valamint magának az állam laikusságának üzenetét hordozó identitásszimbólumként is felfoghatóak, következésképpen nem távolíthatóak el. Egy másik szimbolikus ítélet a milánói Quaranta utcai iszlamista általános iskola bezárása volt, amelyet azzal az indokkal rendeltek el, hogy az ottani tanrend és a tanárok képzettsége nem felelt meg az olasz előírásoknak. A szerző ugyancsak kitér a néhány éve rendszeresen felmerülő választójogi kérdésre, miszerint a bevándorlóknak biztosítani kell a politikai életben való részvétel lehetőségét az önkormányzati választásokon való szavazati jog biztosításával. Meglehetősen felsorolásszerűre sikeredett viszont a Chiara

³ Az ISTAT rendelkezésre álló legfrissebb adatai szerint 2006. január 1-jén 297.570 román állampolgár rendelkezett tartózkodási engedéllyel, az eltérés minden bizonnyal abból adódik, hogy az ISMU adata az illegálisan tartózkodók létszámára vonatkozó becslést is tartalmaz.

Favilli és Bruno Nascimbene által jegyzett *EU Political Trends* (Uniós politikai trendek) című tanulmány, amely röviden bemutatja a 2005-ös évben az EU-napirendet meghatározó főbb kérdéseket, lásd a Schengeni Információs Rendszer (SIS II) felállítására terén tett erőfeszítéseket, menekültügyi törvényhozást, illegális bevándorlás elleni harcot, ill. harmadik országokkal való együttműködés jelentőségét.

Ezt követi a bevándorlók jelenlétének és szerepvállalásának elemzése az egyes szakterületeken: a foglalkoztatás, az oktatás, az egészségügy, lakhatás, valamint a bűnözés és deviancia terén. A *Labour* (Munka) című tanulmány szerzője, Laura Zanfrini SOPEMI-adatokra hivatkozva megállapítja, hogy összességében a legtöbb OECD-tagállamban nőtt a külföldiek aránya a foglalkoztatottak körében, és bár a harmadik országokból származó munkavállalók aránya 3,6%-ot tett ki, összességében 13%-kal járultak hozzá a foglalkoztatás növekedéséhez (amennyiben hozzászámítanánk az 1991–2001 között honosított majdnem 5,9 millió bevándorlót, hozzájárulásuk 20%-ra nőne). Ennek ellenére általános jelenség, hogy a bevándorlók körében a munkanélküliségi ráta mintegy 3%-kal magasabb, mint a helyi lakosság körében, amely a női nem esetében még inkább szembeütköző: a bevándorló nők körében a foglalkoztatottság jelentősen elmarad nemcsak a helyi női lakosság, hanem a férfi bevándorlók foglalkoztatási mutatóitól is. Szintén megfigyelhető egyfajta etnikai szakosodás bizonyos munkakörök esetében, pl. fülöp-szigeteki férfiak a háztartási munkák, otthoni betegápolás, a kínai bevándorlók a catering terén aktívak, az indiaiak elsősorban mezőgazdasági munkakörökben helyezkednek el, az ukrán nők viszont mind arányukban, mind abszolút számokban meghatározzák az otthoni betegápolás munkaerő-piaci kínálatát.

Graziella Giovannini *School* (Iskola) című tanulmánya rávilágít arra, milyen hatással volt az olasz oktatási rendszerre az, hogy a 2002-es amnesztiarendelet következtében jogi státusát rendező mintegy 650.000 bevándorló igen magas arányban élt a családgyejesítés lehetőségével. Ennek megfelelően, míg az 1998/1999-es tanévben a külföldi tanulók aránya az 1%-ot sem érte el, a 2004/2005-ös tanévben beiratkozott 361.576 külföldi állampolgárságú diák immár 4,2%-os arányt képviselt a közoktatásban.⁴ Igen fontos információt mutatnak a részletes adatok,

⁴ A román állampolgárságú diákok a harmadik legnépesebb csoportot adják a régebbi bevándorló albán és marokkói tanulók mögött, ugyanakkor kevesebb

amelyekből kiderül, hogy az összes külföldi állampolgárságú tanuló 60%-a az óvodai (4,58%) és elemi iskolai (5,37%) képzésben vesz részt. Ez egyben jelzi, hogy fokozatosan beiskolázási korba kerülnek a bevándorlók már Olaszországban született gyermekei is. Az olasz tanügyi rendszer igen receptíven és gyorsan alkalmazkodott a nem olasz anyanyelvű és eltérő kulturális háttérrel rendelkező diákok fogadásához mind az intézményi feltételek megteremtése, mind a felzárkóztató és interkulturális foglalkozások megszervezése terén. Kevés átütő erejű információval találkozunk viszont Maurizio Marceca *Health* (Egészségügy) című tanulmányában, aki a külföldiek kórházi beutalásait vizsgálva megállapítja, hogy a bevándorlók egészségügyi állapota nem tér el az olaszokétól, a kórházi beutalások elsősorban szülészeti-nőgyógyászati beavatkozások (kiemelkedő a külföldi nők körében tízszer gyakoribb terhesség-megszakítás) elvégzését szolgálták. A kezdeményezések között kiemeli Friuli-Venezia-Giulia és Emilia-Romagna tartományok által indított ingyenes tréningeket, amelyeken az idősek gondozásával foglalkozókat az alapvető segítségnyújtási ismeretekre tanították meg. Alfredo Agostininak a bevándorlók lakáshelyzetét feldolgozó tanulmánya (*Living in a House, Settling in a Country*) rávilágít a külföldiek által a lakáspiacon tapasztalt diszkriminációra (a nagyvárosokban négyzetméterenként 1–2 euróval magasabb lakbért kérnek tőlük), amely jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a hosszabb ideje ott tartózkodók mind nagyobb része saját, bár az olasz átlagnál alacsonyabb kategóriájú lakás tulajdonosává válik. Andrea Di Nicola *Criminality and Deviance* (Bűnözés és deviancia) című tanulmányában az olaszok nemzetközi szinten magas közbiztonsági aggályait tükröző adatokat közöl: 2003-ban az ügyészégi eljárások 21,7%-a külföldiek ellen indult,⁵ akik különösen aktívak Észak-Olaszországban, illetve néhány bűncselekménytípusban, mint például a drogokkal való visszaélés, gyilkosság, gyilkossági kísérlet, nemi erőszak és a lopás. Bár az olasz lakosság bevándorlással kapcsolatos félelmei között kiemelt helyet foglal el a közbiztonság romlásától való félelem, mint arra a Giovanni Giulio Valtolina által feldolgozott attitűdvizsgálatok rámutatnak (*Immigration and Society in Italy*), továbbra is befogadó nemzetnek

---

beilleszkedési problémával küzdenek, mint afrikai társaik. Az Oktatásügyi Minisztérium adatai, 132. o.

⁵ Az Istat 2004. január 1-jére vonatkoztatott adatai szerint a külföldiek az összlakosság 3,4%-át tették ki.

számít,⁶ szemben például a leginkább elzárkózó magyarok 60,1 pontos indexével. A Doxa Intézet 2005-ös, elsősorban a muzulmán bevándorlók iránti attitűdjét mérő kutatása⁷ viszont meglepő adatokat közöl az arányaiban legnagyobb muzulmán közösséget befogadó holland társadalomra vonatkozóan, amelyek határozottan cáfolják a korábbi nyitottságot.⁸ Nem hagyhatunk szó nélkül viszont két bosszantó hibát: bár ez egy három országban lefolytatott kutatás, a nők közérzetére vonatkozó kérdésnél az „olasz nők” szövegezés szerepel, amely félreértésekre adhat okot. Ennél is meglepőbb a szerző következtetése, miszerint a hollandok tudnak a legkevesebbet az iszlámról, annak ellenére, hogy 17% szerint jó/viszonylag jó, 70% pedig gyengének ítéli meg tudását, míg a spanyol válaszadók 16,2%, illetve 34%-a, az olasz válaszadóknak pedig 14%, illetve 47%-a ítélte meg hasonlóan tudását.

A záró, csak az angol verzióban közölt Cesareo-tanulmány az ISMU által 5 éve, elsősorban Lombardia tartományra vonatkozóan folytatott monitoring tevékenységet mutatja be elemezve a tartományi és megyei szinten tapasztalható fejleményeket, míg a kötetet a bevándorlással kapcsolatos, e kötetben is tárgyalt témakörökre vonatkozó statisztikai összefoglaló zárja. Utóbbi rész esetében meglehetősen érthetetlen, miért szerzőként lett feltüntetve Giorgia Papavero, amikor itt kizárólag statisztikai adatokat tartalmazó táblázatok, illetve ezeket ábrázoló diagrammok közlése történik, amely táblázatok adatai két esettől eltekintve más intézmények kutatásainak eredményeit közlik – valószínűleg szerzőség helyett szerencsésebb lett volna szerkesztésről beszélni. További formai hiányosság, hogy a kötet egészében bosszantó táblázatszerkesztési hibák ismétlődnek, tetézve néhol értelmetlen mondatokkal, primitív nyelvtani hibákkal, amelyeket látva az olvasó előbb-utóbb megkérdőjelezi a szerkesztési munka komolyságát.

⁶ A Fondazione Nord Est és a „LaPolis” Urbinoi Egyetem összehasonlító felmérése Franciaországban, Németországban, Olaszországban, Magyarországon, Csehországban és Magyarországon. Az olasz lakosság félelemindexe 33,6 pont, ami a francia mögött a második legnagyobb nyitottságot mutató érték. 214–220. o.

⁷ 221–224. o.

⁸ Például a válaszadók alig 7%-a mondta, hogy a muzulmán bevándorlók jelenléte kellemes, 49%-uk elköltözné, ha sok külföldi lakna a szomszédságában, 48% állítja, hogy a helyi nők nem viselkedhetnek tetszésük szerint a muzulmán bevándorlók jelenléte miatt, és körükben mutatkozik a legalacsonyabb fogadókészség a külföldiekkel való érintkezésre. A tanulságos adatsorok részletes bemutatása a 222–223. oldalakon.

Mindent összevetve, az Olaszországba irányuló bevándorlás kérdésével most ismerkedő és olasz nyelvismerettel nem rendelkező olvasók haszonnal forgathatják az ISMU fenti évkönyvét az általános helyzet és a főbb trendek megismerése érdekében, kiegészítve például az olasz Statisztikai Hivatal interneten és angol nyelven is elérhető frissebb adatsorai-val.⁹ A fent jelzett hiányosságok ellenére határozottan értékelendő az Alapítvány azon erőfeszítése, hogy évről évre angol nyelven is hozzáférhetővé teszi az e témakörben készült legfontosabb kutatási eredményeit.

---

⁹ <http://www.istat.it>